

СЕВЕР ГАНСОВСКИ ЕЛЕКТРИЧЕСКО ВДЪХНОВЕНИЕ

Превод от руски: Александър Хрусанов, 1986

chitanka.info

— Същността на моето откритие — поде Изобретателя, като внимателно следеше с поглед през купищата задкулисна смет главния режисьор и влачеше след себе си тежък метален сандък — се състои в това, че изключвам от театралното дело такива остарели понятия като вдъхновение, талант и прочие. И въобще изключвам човека... Но преди всичко няколко думи за изкуството. Както знаете, изкуството е общуване, в дадения случай, тоест в театъра, общуване отдалеч между актьора и зрителите.

— Зная, зная — отвърна главният режисьор. Той се взря мрачно в един декор от „Неогледни далнини“, хвърлен върху зелена полянка от „Сержанта от милицията“. — Виж какъв народ, а? Колко пъти съм казал да не трупат тук тия боклуци. Ще стане пожар и кой ще отговаря. — Той погледна Изобретателя. — За изкуството зная всичко. Слава богу, в института само с това се занимавахме. А виж, как да се доставят тридесет метра тюл за „Двамата братя“, никой не ни е учил. — Той замълча, порови се из захвърлените декори, измъкна оттам парче платно, оцветено с отровназелен анилин, и подозрително се вгледа в него. — Какво е това? Ама какво пък е това? — Той повиши глас. — Ей, има ли някой тук? — Обърна се отново към Изобретателя. — Разбирате ли какво са направили? Разрязали са арката от „Мария Стюарт“.

Изобретателя деликатно премълча. Остави на пода сандъка с множество доста грубо направени превключватели.

Из тъмните дълбини на сцената излезе гражданин с детско окъсано жакетче и ръце, изцапани с бои. Изписаната по лицето му повест за скромна заплата, работа от „чист ентузиазъм“ и липсата на решително всякакви необходими материали веднага издаваше в него художника на провинциален театър.

Гражданинът заобяснява с треперещ глас:

— Аз я разрязах, Салтан Алексеевич. Трябваше да я използваме за драперии. В „Луди пари“ за жилището на Чебоксарови.

— Какво-о-о! — Главният режисьор приbledня, после лицето ми се зачерви. — Утре даваме успоредно „Мария“ с „Лудите“. — Той се обърна към Изобретателя. — Е, какво ще кажете, може ли да се работи така, или не?

Лицето на Изобретателя беше насечено от дълбоки, като пропуквания в земната кора, бръчки. Челюстта му беше издадена

напред, а гъстите синьо-черни коси започваха да растат направо от веждите. Но въпреки неандерталската си външност той беше мъж с богат жизнен опит и с неопределен жест отново се изплъзна от отговор.

Художникът пристъпваше от крак на крак.

— Наложил се, Салтан Алексеевич — рече той. — Зрителите се обиждаха. Сам чух в антракта един да говори: „Островски е написал бележка «богато обзаведена гостна». А нашето не е жилище на Чебоксарови — по-скоро прилича на пушалня в кино.“ Знаете какви са хората сега. Тогава в „Мария“ ще поставим сивите паравани от „Вярвам в теб“. Те изглеждат добре на светлина от прожекторите.

— Не! — изрева главният режисьор. — Това, разбира се, не е живот. Още днес подавам заявление. Какво, забравихте ли, че едновременно даваме „Вярвам в теб“ като трето представление? — С треперещи ръце се потупа по джобовете, намери шишенцето с нитроглицерин, извади една таблетка, лапна я, приближи се до ниското прозорче с мътни стъкла и се опря с ръка на перваза му.

Художникът — вече му беше все едно и реши да си каже всичко наведнъж — се закашля.

— Исках още да ви съобщя, Салтан Алексеевич, че запасната леща на втория прожектор също се счупи. Прегря. А Смирнов, електротехникът, днес не дойде на работа. Започна да монтира инсталацията в първа лежа и я заряза. Ще трябва някак да се оправяме сами.

Главният режисьор не отговори нищо, не се обърна, само махна вяло с ръка.

Зад прозореца, на улицата, продължаваше периферният живот, несвързан с изкуството. Девойки с найлонови чорапи претичваха покрай древната — дали от VI, дали от XVI век — черква. Покрай новостроящата се сграда момиченца скачаха на въже. По предисторическия калдъръм бавно се отправяше от стола към службата си един сътрудник на Районния изпълнителен съвет, а чудовищната, тихоокеанска широчина на изпрашените по маншетите му панталони беше предизвикателство към новите веяния в модата. Шофьорът на един МАЗ, подал се през прозореца на високата кабина, зовеше своята възлюблена от насрещното жилище.

Главният режисьор им завидя на всички тях. Разбра, че целият му живот е бил грешка. И в театралния институт бе постъпил напразно и се бе оженил неудачно — за жена, която и досега си седи в столицата, и в това затънтено градче напразно се бе съгласил да дойде, а и досега не беше разбран и признат от тукашната публика. Изобщо всичко беше лошо и противно.

След това главният режисьор въздъхна два пъти дълбоко и без всякакво прекъсване помисли, че все пак лично неговата работа се приема добре от зрителите, че жена му рано или късно ще дойде, че има и по-забутани районни центрове, а пък той и без това нямаше да постъпи в противопожарния техникум я, щом така добре разбира и чувства сцената.

Всичко това стана за две и две десети секунди.

— Добре — рече той, — наистина, трябва да се оправим някак. Между другото къде ни е червеникавият перлонов храст? Помните ли, получихме го от „Гипротеатър“? Искам да го пусна в първо действие на „Луди пари“.

— Няма да стане — поклати глава художникът, добре запознат с възможностите на главните режисьори за бърза духовна регенерация. — Той позеленя. Знаете колко бързо сменят цвета си пластмасите. Беше есенен храст, а стана пролетен.

— А вторият храст?... Вторият, зеленият. Може би в същото време той да е почервенял. Вървете да видите. — После главният режисьор рязко се обърна към Изобретателя. — Е и, продължавайте? Обяснете, слушам ви.

Изобретателя пристъпи напред.

— Чели ли сте моята статия „Перцепция и аперцепция при игрите с определени роли на деца в доучилищна възраст“?

— Четох я. В „Театрален живот“. Продължавайте.

— Не, не беше в „Театрален живот“, а в списанието „Въпроси на предучилищното възпитание“.

— Да, правилно. Нали казах, че съм я чел. Точно във „Възпитанието“. Още миналата година. Продължавайте.

— Миналата година това списание не излизаше. Впрочем, не е важно...

Работата е в това, че аз разглеждам театралното изкуство от гледна точка на електровълновата теория. От едната страна е актьорът,

тоест индукторът, а от другата е зрителят, тоест перцепиентът. Между тях се осъществява дистанционна биорадиационна връзка. Актьорът преживява и следователно индуцира енергия. Тя попада в главния мозък на зрителя и там предизвиква прегрупиране на атомите — емоции. Разбирате ли мисълта ми? По този начин талантливият артист се отличава от посредствения само по особено активната индуцираща дейност на своите предаващи електромагнитни мозъчни устройства. Как мислите, какво например е правила със зрителите Елеонора Дузе? Нищо свръхестествено — просто е предизвиквала прегрупиране на атомите в ядрата на ганглийните нервни клетки. Съгласни ли сте с мен, или не?

Главният режисьор, чиито очи бяха успели да се премрежат по време на дългия монолог на Изобретателя, сподави прозявката си и отвърна:

— Изобщо да... Значи нищо не зависи от пиесата?

— От коя пиеса?

— От пиесата, която се поставя в момента.

— А, от нея! — за миг Изобретателя замлъкна. — Разбира се, зависи. Но твърде малко... Ако говорим точно, дори въобще нищо не зависи. Тъй като в театъра всичко се състои в това да се предизвикат емоции у зрителя. Така ли е? А щом е така, нашата главна задача е да увеличим мощността на индуктора, да усилим подаваната от главния мозък на актьора енергия. Ето ви един пример. — Той пристъпи към режисьора и го хвана за ръката. — Погледнете ме в очите. Усещате ли нещо? Сега ще индуцирам.

Главният режисьор погледна в малките пещерни очички на Изобретателя. В тях нямаше нищо.

— Не. Не усещам.

— Чудесно! — възкликна Изобретателя. — Стойте така. — Той се втурна към другия ъгъл на помещението, извади бележник и записа нещо в него. Намери на стената розетката на контакта. Втурна се към сандъчето си, превключи нещо, после апаратът тихичко забръмча. — Така, внимание! — Той насочи оченцето на апарата малко над себе си и се изправи, като се взря в събеседника си.

Секундите течаха. Главният режисьор вдигна ръка и се почеса по върха на носа.

— Чудесно! — зарадва се Изобретателя. Той изключи машината, притича към режисьора и му показа бележника си. Там пишеше: „Да се почеше по върха на носа.“

— Ето.

— Какво — ето?

— Не разбрахте ли?

— А какво трябваше да разбира?

— Това е моментът на индукция. Разбирате ли, аз си представих, че ме сърби носът. Апаратът увеличи мощността на преживяването и то се предаде на вас. А пък задачата на актьора се състои точно в това — да предаде на зрителя емоции. Разбирате, биорадиационна връзка. Принципът на действие на уреда се състои в това, че той засилва дейността на спиралите нуклеинова киселина в мозъка на изпълнителя. Тези спирали започват да играят ролята на предаваща антена и възбуждат съответните клетки у зрителя. Ясно ли ви е? Постойте така още минутка.

Изобретателя отново отиде в ъгъла. Действаше с бързината на маймуна. Върху апарата засвети червена лампичка, после и жълта. Забръмча по-силно. Изобретателя отново се взря в главния режисьор.

Внезапно в помещението започна да се образува нещо. Да надвисва. Замириса на катастрофа. Всичко стана празно и несигурно. Земята безцелно се въртеше около Слънцето, безнадеждно и излишно летяха по орбитите си планетите. Шофьорът на МАЗ-а зад стената все още натискаше клаксона, но беше очевидно, че никой няма да се отзове. Безжалостните физически закони с всеки миг все по-бързо увеличаха Земята, Слънцето и цялата Галактика в най-дълбоките черни космически бездни, а оттам, от дяволските недра, вече се носеше насреща Антигалактиката и колосалният взрив щеше да ликвидира всичко и всички. Нямахше дори смисъл да се оглежда вторият перлонов храст. Светът вървеше към своя край.

Главният режисьор почувства, че по ръката му всеки косъм настръхва поотделно. В гърлото му заседна нещо пухкаво, дишането му се затрудни. Чувстваше се като на разпадащ се сал, който се носи стремително към водопад. Искаше му се да се развика, да избяга, но не можеше да помръдне.

— Страх — каза Изобретателя. — Сега индуцирах страх. — Той се наведе и изключи апарата.

Почти веднага на улицата се разнесе радостен басов вик.

— Манюра!

Нечии бързи стъпки претичаха покрай ниския прозорец. МАЗ-ът весело изрева, зашумяха гумите, могъщата машина се понесе по калдъръма.

Слънцето нахлуваше в помещението през прашните шарки по стъклата. Победно се виреха огромните като керемиди листа на репеите. Всичко беше наред. Замайването свърши.

— Разбирате — засуети се Изобретателя, — самият аз току-що изживявах такъв страх. — Той разпери ръце. — А апаратът усили емоцията и ви я предаде. Но работата не е само в това. Второто в моето откритие е, че аз превеждам на езика на електростатиката и електродинамиката всички елементи на актьорското майсторство. Органичността, общуването, обаянието за мен са радио, електричество и нищо повече. Ако сте чели моята статия „Перцепция и аперцепция при игрите...“

— Знаете ли какво — внезапно се озлоби главният режисьор, — престанете да ми мътите главата с вашата перепе... Как беше? С една дума, с тия ваши термини. Кажете направо какво можете да направите за нас и какво ви е нужно за тази цел. Мислите ли, че имам време да слушам теориите ви?

— Актьор — изрече проникновено Изобретателя. — Или актриса. Най-слабата ви творческа единица. И тя така ще изиграе ролята си, че всички ще изпопадат.

— С това трябваше да започнете. Сега ще ви покажа Заднепровска. Неотдавна понижихме заплатата ѝ, а сега и сами съжаляваме. Вече е ходила и при прокурора, и в Районния изпълнителен комитет. Да се качим горе. Тя точно сега трябва да е на репетиция. Сандъчето можете да оставите тук.

В стаята за репетиции, където благодарение на някакво архитектурно чудо и през зимата, и през лятото се запазваше една и съща температура — около нула градуса по Целзий, репетираха пиеса от местен автор.

Главният режисьор и придружителят му влязоха в помещението. При появата на страшния вожд по сините от студ лица на актьорите пробегнаха тръпки, а после шест чифта очи се обърнаха към Изобретателя и изразиха същия въпрос: „Кой е този човек? Дали няма

да промени съдбата ми? Не мога ли да се измъкна от тази дупка?“ Но главният режисьор веднага угаси всички пламнали надежди.

— Другарят Бабашкин е от „Гипротеатър“. Дошъл е да прегледа осветителната ни апаратура. — Той посочи един стол на Изобретателя. — Поседнете, а после двамата ще се заемем... Продължавайте, моля, Борис Генрихович.

Надеждният режисьор Борис Генрихович — той също пребледня, когато видя главния — даде знак и репетицията се поднови.

Героят любовник, едър представителен мъж с театрално-енергично лице и сини очи, влезе в ограденото със столове пространство, което трябваше да представлява колхозна къща, и седна край масата.

В пространството влезе отрицателният герой.

— Привет, другари.

— И камъка не можеш да грабнеш, докато скачаш, а той иска всичко наведнъж... Здравейте.

— Не, не вие казвате „здравейте“ — поправи го режисьорът.

— А кой го казва?

— Наистина, кой трябва сега да каже „здравейте“?

Младата кокетка, която седеше напълно вцепенена откакто бе влязъл главният режисьор, се сепна.

— Ах, аз трябва да го кажа! Извинете, моля... Впрочем не. Тук в моя екземпляр е зачертано. Ето, вижте...

И все в същия дух. Местният автор — той също седеше там — забарабани нервно с пръсти по коляното си, а устните му се изкривиха в усмивка на непризнат гений. Той повдигна рамена, при което от дългата му коса бухна облак пърхот и направи яката на габардиненото му сако. В продължение на три сезона местният автор — както е известно, той винаги е завеждащият отдел „Култура“ в местния вестник — преследваше театъра със статии със заплашителни заглавия: „Настрана от живота“, „Без компас“, „Без творчески огън“. Той искаше да стане драматург, независимо колко щеше да струва това на зрителите, и привлече на своя страна Районния изпълнителен съвет, многобройни събрания на трудещите се и дори началника на местния гарнизон. Появата му тук, в замразената репетиционна, беше заключителният етап на велика борба.

Но „местната пиеса“ не се съобразяваше със сценичните закони и въобще с нищо на света, така че от нея не излизаше каквото и да е поне поносимо. Назряваше поредният скандал.

— Не се съветваш с хората, Петър Петрович — говореше отрицателният герой. — Късаш се от колектива...

— Аз... Минутка, другари. Ето, тук също има затруднение. Нали в трета картина се посъветвах! И стария колхозник Михеич питах, и стария колхозник Пахомич. Тази реплика отново е в разрез с третата картина. Може би ще трябва и нея да зачеркнем, Борис Генрихович?

— Ами да я зачеркнем.

— Но от друга страна, тогава какво ще ми остане да говоря — вече толкова нещо зачеркнахте?

— А ти кажи „здравейте“ и после веднага давай нататък.

— Ама аз не казвам „здравейте“! — героят любовник почервения, после пребледня. Той се обърна към главния режисьор. — Не, Салтан Алексеевич, така няма да стане. Радвам се, че се отбихте и сам видяхте всичко. Дявол знае какво става! Аз още отначало предупреждавах, че от тази пиеса нищо няма да излезе.

Той скочи, хвана се за сърцето, отвори тубичка с хапчета нитроглицерин, извади една таблетка и я пъкна в устата си. След това застана до прозореца, обърнат с гръб към другите. Рамената му потръпваха. В нитроглицериновия мизансцен се долавяше явното влияние на главния режисьор — такъв беше стилът на театъра. И в пълно съответствие с методите на физически действия по Станиславски у доскоро здравия мъж, у героя любовник вече бяха започнали увреждащи процеси в сърцето, стесняваше се аортата, загрубяваше стената на лявото предсърдие.

Настъпи тягостно мълчание. Местният автор още по-енергично забарабани с пръсти по коляното си.

— Е, добре — рече главният режисьор, който не обичаше сърдечните припадъци у други, — този въпрос ще обсъдим по-късно. Сега бих искал да видя, Борис Генрихович, докъде сте стигнали с шеста картина, когато идва жената.

Раздигаха столовете. Актрисата Заднепровска, четиридесетгодишна измъчена дамичка с къдрици, погледна изплашено главния режисьор, подскочи от стола и застана до вратата.

Героят любовник въздъхна два пъти дълбоко до прозореца, като навлизаше в ролята, метна глава, сякаш набождаше някого.

— Дойдох си, мамо. Здравей, здравей.

С превзето, пошло изражение на естрадна певица, която се готви да изпълни нещо трогателно, върху лицето Заднепровска като котка се плъзна към него и изписука:

— Здравей, Петя. Колко отдавна не съм те виждала.

Режисьорът на пиесата вдигна ръка.

— Минутка! Вера Василевна, скъпа, къде отправяте репликата? Ами че тя прелита над главите. И после... — Той погледна главния режисьор. — Тонът ви не отговаря. Би трябвало да е в средния регистър, а вие говорите в най-високия.

По лицето на Заднепровска избиха червени петна.

— Ей сега.

Заднепровска — вече не като котка, а като жена съдия, която произнася смъртна присъда — се приближи към партньора си с гренадирска стъпка и с погребален бас подхвърли към краката му:

— Здравей, Петя.

Този път скочи главният режисьор.

— Вера Василевна, нали в този миг вие се вълнувате? Дължна сте да се вълнувате, по дяволите!

Всички наоколо се разтрепериха. Червените петна по лицето на актрисата пламнаха още по-ярко. В очите ѝ бликнаха сълзи, но тя веднага ги спря.

— Да, вълнувам се.

— Но как не забелязвате, че се вълнувате само до кръста? Лицето се вълнува, ръцете се вълнуват, а краката не.

— Ей сега.

Заднепровска преглътна и се отправи към вратата.

— Е, какво ще кажете? — попита главният режисьор, когато излязоха от репетиционната.

— Красота — с възхищение отвърна Изобретателя. — Точно каквото е необходимо.

— Разбирате ли, тя си има двадесет и пет шаблона. Щом не ви харесва един, заменя го с друг.

— Най-интересното е — поде замислено Изобретателя, — че всичко, което при вас звучи като „шаблон“ и „не в тон“, за мен има

напълно отчетливо електрорадиационно значение. Вие казвате „шаблон“, а аз виждам в това загуба на кондензаторен хистерезис в неутронните контакти на главния мозък. Вие казвате „не отговаря на образа“, а за мен това означава, че в обвивката на ганглиите твърде дълго остава вече ненужно напрежение. Със своя апарат аз регулирам всичко това и... — Той погледна главния режисьор и сам се прекъсна. — С една дума, ще ви я направя знаменитост. Целият град ще полудее по нея.

— Абе, каква ти знаменитост! Поне да не погубва ансамбъла. Поне да не разваля. — Главният режисьор внезапно сложи ръка върху сърцето си. — Пфу, дявол да го вземе! Отново ме стегна. Бога ми, тук всички ще стигнем до инфаркт. Но от друга страна, как да останеш спокоен? А? Ето, отново през целия спектакъл ще стоя зад кулисите да се навивам. В противен случай те ще престанат въобще да ловят мишки.

— Нищо — успокой го Изобретателя. — В какво играе днес Заднепровска, в „Луди пари“ ли? Отлично. За тази роля в Москва ще пишат, при вас ще дойдат най-известни театрални критици, ще видите. Аз всичко съм обосновал научно. Не сте ли чели статията ми в „Театрален живот“?

— Четох я. — Главният режисьор отново измъкна от купчината смет някакво парче платно. — Всъщност прегледах я. А това ваше сандъче на какво разстояние трябва да бъде от актрисата?

— Не е от значение — отвърна Изобретателя. — Апаратът действа в радиус до двадесет и пет метра.

Преди началото на вечерното представление, когато вече звънеше за трети път, Изобретателя — той беше монтирал апарата в първата лежа — изскочи в коридора.

— Салтан Алексеевич, добре ще е някак да я успокоите, преди да излезе на сцената. Разбирате ли, трябва да се създаде спирачен момент за външните обстоятелства.

— Кого? — разярено се огледа главният режисьор.

— Ами Заднепровска. Може апаратът да не ѝ подейства... Научен медицински факт — тя трябва да е спокойна.

Главният режисьор вдигна ръце към небето. От устата му стърчеше прозрачна пластмасова обвивка от колбас.

— Слушайте, ще ме оставите ли най-после на мира?! Още нямаме готови декори за второ действие.

Гражданите се доверяваха на Островски и затова, когато даваха „Луди пари“, залата се запълваше дори без войскови части. Първите три явления преминаха гладко. Заслужилият артист Коровин — той играеше Телятев — се държеше като роден аристократичен лентяй. Героят любовник — надеждата и гордостта на районната сцена — вече се беше оправил от скандала в репетиционната зала и в ролята на Василков честно завоюваше публиката с погледа на своите наивни сини очи. Вече започваха да вярват, че втората половина на двадесетия век се е сменила със същия период на деветнадесетия, и дори странният виолетов пластмасов храст на сцената не плашеше с неестествеността си.

Но в четвъртото явление се появи Заднепровска — тя играеше Надежда Антоновна Чебоксарова — и веднага всичко започна да се разваля.

— Запознавай — вдървено каза Заднепровска — Чебоксарова на хайманата Телятев. — Ти си негодник, не бива да ти се вярва.

Репликата заскърца като вилица по чиния и цялата зала се засрами от фалша.

На първия ред с безплатен билет седеше „местният автор“. Беше кръстосал крак върху крак и с удоволствие си представяше разгромяващата статия, която възнамеряваше да напише по повод на поредната постановка на театъра. Три реда по-назад театралният художник мислеше как ще изглежда жилището на Чебоксарови във второ действие. Ленените драперии го тревожеха. Той потръпна в орфаното си сако и неволно въздъхна шумно, като предизвика неодобрението на седналия до него познат сътрудник на Районния изпълнителен съвет.

В това време Изобретателя подготвяше апарата си в ложата. Той щракна някакъв превключвател, на машината светна жълта лампичка, включи шнура в контакта и като си мърмореше нещо под носа, се зае да врачува над копчетата.

А Заднепровска — Чебоксарова продължаваше да се държи свирепо. Репликите ѝ звучаха, сякаш ги произнасяше начинаеща самодейка. След като кажеше репликата си, тя застиваше като дървен стълб.

— Нищо не чувства — внезапно замърмори главният режисьор, който се бе вмъкнал в ложата. — Вижте, сложила ръка на гърдите си и смята, че е изразила заинтересованост. Но това е само механичен знак на липсващо преживяване. Вътре всичко е празно.

Изобретателя кимна.

— А вие успокоихте ли я?

Главният гледаше сцената. Той поклати глава и прехапа устни.

— Какво приказвате? Да я успокоя. Поговорих си с нея, преди да излезе на сцената. Изглежда, че наскоро е станало нещо със сина ѝ. Май са го изгонили от училище, не зная. Накратко, приближих се към нея и я попитах какво става със сина ѝ. А тя взе, че се изчерви.

— Нищо, ще се оправим — рече Изобретателя. — Тя все пак чувства нещо и аз ще го усиля. — Той насочи апарата и натисна някакво копче.

И Заднепровска веднага стана по-прилична. В гласа ѝ зазвучаха задушевни нотки. Думите „Колко жалко, че той така неразумно харчи пари“ тя произнесе с почти искрено чувство.

Изобретателя нито за минутка не изпускате актрисата от сферата на действие на апарата. Във второ действие неговите усилия започнаха да дават забележими резултати. Започна сцената на Чебоксарова с Кучумов и истинският страх от бедността се почувства в това, как възрастната глупава помещица разговаря с разорилото се князче.

Зрителите в залата притихнаха, замлъкна започналото отначало досадно за артистите покашляне. В паузите между репликите се чуваше как бръмчат прожекторите, осветяващи гостната на Чебоксарови със зелените, взети от „Мария Стюарт“, драперии. Местният автор свали краката си. Той с неудоволствие усещаше, че въпреки явната липса на съвременност, онова, което става на сцената, против желанието му го интересува.

— Не зная — говореше Заднепровска — Чебоксарова за Василков. — Зная, че е дворянин, държи се прилично.

Главният режисьор отново се наклони към Изобретателя.

— Няма контакт, нали разбирате... Играе собственото си състояние, а не логиката на действието. Изхожда от себе си, а не от онова, което става на сцената.

Изобретателя, по чието ниско, маймунско чело вече бяха избили капки пот, погледна главния режисьор.

— Да засиля контакта?

— Ами да. Актьорът трябва да помни, че подава не реплика, а мисъл. Ако пита нещо, това не е израз на самочувствие, а желание да узнае нещо.

Изобретателя се замисли, вдигна поглед към небето, после лицето му светна.

— Ще подам допълнително напрежение към краищата на ганглиите. Той завъртя нещо в апарата и като се подчини на неговите електрически нареждания, Заднепровска с такъв жив интерес попита Кучумов дали ще го види пак, че дори художникът в залата за миг забрави ленините драперии и последната леща на прожектора. Отби се и замря на вратата ленивият, случайно надникнал в залата пожарникар.

— Не-е-е, не е лошо — прошепна удивено режисьорът. — Не, ето сега смяната на ритъма. Тя се държи прекалено еднообразно. Говори със същия ритъм с Кучумов, с който сега разговаря с Василков.

Изобретателя кимна и се зае с апарата. По време на шестото явление, когато Заднепровска я нямаше на сцената, главният режисьор изтича зад кулисите и скоро се върна.

— Знаете ли, актрисата се безпокои. Пита защо все се целите в нея с някаква си чудесия. Казах ѝ, че това е кинокамера. Че ви е харесала и искате да я покажете в Москва. И аз я похвалих. Май напразно, а?

— Сега вече няма значение — отвърна Изобретателя. — Щом е спокойна, отговарям за всичко.

— Да, по въпроса за сина ѝ — зашепна режисьорът, като си спомни. — Оказа се, че синът ѝ е в десети клас и е спечелил първо място на някаква олимпиада. Така че стана добре, дето я попитах преди.

— Интересно — рече Изобретателя, — че тя наистина играе така, както игра. Но апаратът усилва мизерните ѝ емоции и създава впечатление за добра изпълнителка. — Той ласкаво погали своята машина по боядисаната в сиво тенекиена повърхност. — А пък никой не ми вярва, никой не ме подкрепя. Там в министерството и досега живеят в осемнадесети век. Само едно признават — „Човек, талант, актьор, пиеса“... А какво общо има тук човекът? Днес науката

позволява да се постави антена на сцената, за да индуцира, и ще бъде още по-добре...

След антракта, когато зрителите се нахвърлиха на бонбоните „Чайка“ в бюфета, завесата се вдигна и зрителите видяха как се е променила Надежда Антоновна Чебоксарова. В нея се бяха появили някаква тревога и вътрешна съсредоточеност.

— Защо ни измамахте така жестоко? — питаше тя Василков и всички в залата изпитаха предчувствие за надвисваща беда. — Онова, което наричате състояние, наистина е достатъчно за ерген; това състояние ще му стигне за ръкавици. Какво направихте с моята бедна Лидия?

И зрителите наистина изпитаха притеснение за онова, което сега щеше да стане с младата красавица.

Действието продължаваше, влюбеният Василков се отчайваше, бездушната Лидия интригантстваше, Телятев се шегуваше. Но постепенно централна роля в пиесата започна да става Чебоксарова-старша в изпълнение на Заднепровска. Обърканата, ограничена, възглюповата Надежда Антоновна стана храбра майка, която защитаваше своето празноглаво, глупаво дете и властно взе събитията от спектакъла в слабите си ръце. Редичките ѝ къдрици придобиха някакъв величествено-трагичен оттенък, в господарските ѝ жалки жестове се появи превзета претенциозност. Когато каза на дъщеря си, че Василков е беден, тя така изгледа публиката, че по редовете се пронесе стон, всеки зрител щастливо се спогледа със съседите си и се настани по-удобно в креслото, за да гледа по-нататък.

Изобретателя действаше също като опитен телевизионен оператор, който нито за миг не изпуска топката по време на футболен мач. Той работеше с ръце, крака и глава, едновременно въртеше по две, по три ръчки, с челото и колената натискаше някакви копчета, прицелваше се в Заднепровска веднага щом се появеше на сцената.

А актрисата вече правеше чудеса. Погледите, жестовете ѝ — всичко беше изпълнено със значение. Във всяка нейна реплика възникваха и загиваха светове. Лека-полека в театъра нахлуваше веселата дворянска епоха, над морето от полюшваща се ръж се извисяваха белоколонни имения, храбри мустакати мъже яхваха конете си и хукваха на лов, пръскаше разпенено шампанско, в зали с паркет лакеи палеха свещи, а малките крачета се въртяха във валс. Нахлуваше

и се рушеше. Разчупваше се под натиска на практичните търговци Василкови. Алеите в парковете буренясваха, цветните лехи се покриваха с орлови нокти и елша, свещите гаснеха и димяха, а мустакатият храбрец, разпилял и последното си имане, изпращаше семейството си в града, а той се заемаше под полусрутените колони да прави кумис или боя за обувки.

Зрителите в залата следяха с напрежение пиесата. Чувстваха се свидетели и участници във великия разлом на времето в движението на историята.

— Отлично, отлично — мърмореше главният режисьор над ухото на Изобретателя. — Всичко има. Само ако може да се прибави още малко органика. Съвсем мъничко.

— Органика ли? — попита гордо Изобретателя. Той беше вече съвсем мокър. А искате ли да направя така, че актрисата да забрави въобще, че е на сцената?

Той се наведе над апарата, завъртя нещо, щракна друго. Щракването прозвънтя над главите на зрителите, а след миг Заднепровска косо прекоси сцената и излезе напред.

Сърцето в гърдите на главния режисьор се сви. Той едва не извика, защото ако Заднепровска беше пристъпила още един сантиметър, тя щеше да падне от сцената. Но актрисата не забеляза нищо. Изглежда наистина беше забравила къде е и коя е. Тя заговори бързо:

— Какво изтърпявам! Как страдам! Вие знаете какъв беше животът ми на млади години, а сега само като си спомня и припадам. Бих отишла с Лидия при мъжа си, но той пише да не ходим.

Тя измери с поглед Кучумов, себе си, устните ѝ потръпнаха, загледа се към залата с празен поглед. Зрителите ахнаха, на всички им стана тъжно, но едновременно с това изпитаха и щастие от съприкосновението с голямата красота на истината в изкуството.

Местният автор неловко се размърда в креслото. В светлината на това, което ставаше, той внезапно с ужасяваща яснота видя каква е в действителност неговата „производствена пиеса“. Той стисна ръце, после ги разпери. Цялото му тяло се мъчеше. Искаше му се да промени нещо в себе си, да започне да живее различно, да действа незабавно, още сега.

Театралният художник се изправи и изпъна рамена. Забрави и оръфаното сако, и вечните недоимъци на най-необходимото. Сътрудникът на Районния изпълнителен съвет го погледна с уважение, като на участник в успеха.

— Сега ще разберат кой е Бабашкин — мърмореше Изобретателя в ложата. — Такива приходи ще им дам в цялата страна, че чак ще им призлее. Ще реорганизирам цялото театрално дело.

Но истинският триумф го очакваше в последното действие. Главният режисьор мълчеше, за да не му пречи. Невидимите енергийни нишки, които нито за миг не се прекъсваха, свързваха Заднепровска с хитрата машина и актрисата хипнотизираше залата просто с присъствието си на сцената.

А и другите актьори заиграха по-добре. Героят любовник, изпълняващ ролята на Василков, навлезе в нова трактовка на образа. Той чувстваше, че в крайна сметка не той ще застави Лидия да води скромен живот, а обратното — старшата Чебоксарова и дъщеря ѝ ще му покажат на него какво е истински нечовечен и безмилостен бюджет. Бяха го измамили и предали, много нещо в душата му изгоря, от хищник той се бе превърнал в жертва, а после отново стана победител, но вече друг — сух и циничен. Героят любовник твореше безстрашно, всичко вървеше в съгласувани ритми, престана да го боли сърцето, аортата започна да се разширява, а стената на лявото предсърдие стана по-еластична.

Залата притихна като омагьосана. На сцената се извършваше някакво тайнство. Нарисуваните бръчки станаха живи, залепените мустаци враснаха, а зелените драперии — надупчени като сито парчета ленена тъкан — се превърнаха в център на порока, разобличаваха и намекваха за бъдещо възмездие.

Контрольорките бяха застинали, облежани по касите на вратите. Гримьорът, шивачът и сценичните работници се бяха струпали в проходите между кулисите. Местният автор се беше вече успокоил и в главата му се подреждаше първата в живота му положителна рецензия.

На улицата пред театъра цареше тишина. Под звездите спяха древните, приличащи на луковици куполи на черквата от XV век и гигантският уелсовски марсианин — строителният кран. В дълбините на Космоса светкаха безбройни светове-планети, бесуваха огромни маси нажежена материя и в цялата Вселена нямаше по-добро място от

малкия град с неговия районен театър, изведнъж изравнил се с всичко прекрасно, създадено от хората и съществуващо в мирозданието въобще.

Последното усилие под ръководството на апарата Заднепровска направи в нямата сцена. Телятев беше произнесъл вече думите си, вече бе прегърнал Кучумов, Лидия се бе приближила към Василков и стеснително се бе сгушила до него.

Надежда Антоновна се изкашля и потръпна, привлече вниманието на всички зрители върху себе си, вдигна ръка, като искаше да оправи прическата си, но и нещо много повече, а после я отпусна безсилно и завърши собствения си безразсъден живот, целия период на руския живот и спектакъла.

С трясък се пукна последната запасна леща, но зрителите възприеха това като част от режисьорския замисъл. Минута цареше пълна тишина, после се разрази буря, каквато дотогава не бе познала районната сцена. Със зачервени лица зрителите се споглеждаха, викаха „бис!“ и удряха ръце. Актьорите, внезапно почувствали умората, се кланяха, отново правеха поклони и издърпваха напред Заднепровска.

Главният режисьор изскочи, а после, след като накрая започнаха да затихват аплодисментите, отново се втурна в ложата.

— Забележително! Великолепно! Вие сте гений!

Изобретателя имаше крайно озадачен вид.

— Кое е забележително?

— Това, което направихте. Как само игра! Колосален успех!

— Глупости — рече Изобретателя с неочаквана злоба. Той държеше в ръка кабела на машината с щепсела накрая. — Нищо не излезе, идиотска глупост. — Той пристъпи към контакта на стената, ожесточено го дръпна и го измъкна напълно. — Тук няма проводници. Не е съединен с нищо. Вашият театрален електротехник е мошеник. Разбирате ли, апаратът не е работил?!

— Така ли? — удиви се главният режисьор. — Вярно, че нашият електротехник е пияница... Но там на апарата свети зелена лампичка, а и жълтата.

— Те се захранват от батерия. Казвам ви, че апаратът не е бил включен. А батерията е от джобно фенерче. За солидност. За да прави впечатление на такива като вас. Никой няма да ми повярва, че в апарата има електроника, ако не свети зелена лампичка. — Той се

дръпна встрани, изсекна се и неизвестно защо изтри очите си с носната кърпичка. — Все нещо ще попречи да се проведе чисто опитът. Всеки път все така се проваля... Но вие нали разбрахте, че по принцип апаратът действа? Когато го насочвах към вас, се изпълвахте с чувства, нали?

— Да, да. Разбира се — махна с ръка режисьорът. — Значи машината не е работила. Но тогава защо...

Той се замисли дълбоко.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр.30-32/1986 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.